गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको
राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी

दिग्दर्शन

नेपाल सरकार
सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

२०७६

१. पृष्ठभूमी

वर्तमान संविधानले राज्य शक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले गर्ने गरी तीनवटै तहको कार्यजिम्मेवारी निर्धारण गरेको छ । यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको परिपूर्तीका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तिय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान दिन सक्ने व्यबस्था गरेकोछ। संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्तो अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पुरा गर्न संभव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँड गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच शक्तिको बाँडफाँड गरिने हुँदा संघीय वित्त व्यबस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरु लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संबैधानिक रुपमै प्रदान गरिएकोछ । अनुदान र राजस्व अधिकार बाहेक स्थानीय तहले संविधान र संघीय कानून बमोजिम राजस्व बाँडफाँड बापत रकम प्राप्त गर्नसक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यबस्था समेत गरिएको छ ।

स्थानीय सरकारको वढ्दो खर्च धान्नका लागि र उनीहरुको सामर्थ्य वृद्धि गर्नका लागि पनि ती निकायहरुको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता अपरिहार्य बन्न पुगेको छ । यसका लागि स्थानीय तहको राजस्व अधिकारका संभावनाहरुको खोजी गर्ने, संभाव्य क्षेत्रको राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र व्यबस्थापकीय सुधारका उपायहरु पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने र ती सबै प्रयाशका आधारमा आगामी दिनमा परिचालन गर्न सकिने वास्तविक आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्ने कार्यका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजनाको खाँचो देखिन्छ ।

यसै सन्दर्भमा गाँउपालिका तथा नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि राजश्व सुधारका कृयाकलापहरु पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न यो राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा दिग्दर्शन तयार गरिएको छ । यो दिग्दर्शनको उपयोगबाट स्थानीय तहलाई आ-आफ्नो राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरी आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउन र राजश्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक र बैज्ञानिक बनाई वजेट तर्जुमा प्रकृयालाई थप व्यबस्थित गर्न मद्यत मिल्ने विश्वास लिईएको छ ।

२. विगतका प्रयासहरुको सिंहावलोकन

विकेन्द्रीकरण तथा स्थानीय स्वायत्त शासन पद्धतिलाई स्थानीय तहका निर्वाचित निकायलाई अधिकार सम्पन्न तुल्याउने माध्यमको रुपमा पनि लिने गरिन्छ। नेपालमा यस्तो पद्धतिको लामो अभ्यास रही आएकोछ। बि.सं १९७६ मा नगरपालिका र १९८३ मा मान्यजन कचहरीको गठनसँगै नेपालमा कानूनी रुपले विकेन्द्रीकरणको सुरुआत भएको मान्न सकिन्छ । २००४ सालमा जारी भएको सनदले ग्राम पंचायत, जिल्ला पंचायतलाई कर असुलीको अधिकार दिएको थियो । २००७ सालमा जारी भएको अन्तरिम शासन विधान अनुरुप ग्राम

पञ्चायत खडा गरिएको र २००९ सालमा त्रिभुवन ग्राम विकासका नामले विकास आयोजनाहरू संचालन गर्न प्रारम्भ भएकोले पनि नेपालमा विकेन्द्रीकरणको अवधारणा कुनै न कुनै रुपमा त्यतिबेला देखिनै विकास भएको मान्न सकिन्छ ।

नेपालको संविधान २०१९ मा विकेन्द्रीकरण सम्बन्धी कतिपय कुराहरू समावेश गरिएका थिए भने त्यसपछि पनि समय समयमा विकेन्द्रीकरण सम्बन्धी विभिन्न उच्चस्तरीय आयोगहरु गठन भै प्रतिवेदनहरु पेश गरेको र सुझाव कार्यान्वयका लागि विभिन्न प्रयाशहरु समेत हुँदै आएको पाइन्छ । यसै सन्दर्भमा स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ लाई नेपालमा विकेन्द्रीकरण र स्वायत्त शासन पद्धतिको संस्थागत विकासमा सबैभन्दा महत्वपूर्ण कोषेढुङ्गाको रुपमा लिने गरिएको छ । यसै कानूनी व्यबस्था अनुरुप विगतमा गाउँ विकास समिति तथा नगरपालिकाहरुले कानूनद्वारा तोकिएका जिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनका लागि नेपाल सरकारबाट प्राप्त गर्ने अनुदानसँगै विभिन्न कर तथा सेवाशुल्क र दस्तुरहरु उठाउने अधिकारको उपयोग समेत गरिआएका हुन् ।

नेपालका स्थानीय निकायहरुले राजस्व अधिकारको उपयोग विगत लामो समयदेखि गर्दै आएको भए पनि केही पुराना नगरपालिकाहरु बाहेक अधिकांशको आन्तरिक स्रोत परिचालन अवस्था कमजोर देखिन्छ । आ.ब. २०७१/७२ मा गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिहरुले राजस्व बाँडफाँड समेत गरी जम्मा रु ११ अर्व १५ करोड ३५ लाख ५२ हजार आन्तरिक आय प्राप्त गरेकोमा आ.ब. २०७२/७३ मा (गाविस बाहेक) रु. ११ अर्ब ६ करोड ७३ लाख ९६ हजार मात्र आन्तरिक स्रोत (राजस्व वाँडफाँट सहित) परिचालन गरेको देखिन्छ । त्यसबखत कायम रहेका २१७ नगरपालिकाहरुको मात्र तथ्यांक विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाहरुको कूल बार्षिक आयमा आन्तरिक आयको योगदान ३३.४२% रहेको छ । नगरपालिकाको तुलनामा गाउँ विकास समितिहरुमा राजस्व अधिकार समेत केही सिमित रहेको र जनशक्ति तथा अन्य संस्थागत व्यबस्था समेत कमजोर रहेको कारण गाउँ विकास समितिहरुको आन्तरिक आय परिचालनको अवस्था निकै कमजोर रहेको पाइन्छ ।

३. स्थानीय तहमा राजस्व परिचालनको विद्यमान अवस्था

नेपालको संविधानले गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई एउटै किसिमका राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छ । यद्यपी संस्थागत संरचना, जनशक्ति, व्यबस्थापकीय पक्षहरुलाई विश्लेषण गर्दा वर्तमान अवस्थामा पनि आन्तरिक स्रोत परिचालनमा नगरपालिका भन्दा गाउँपालिकाको अवस्था कमजोर नै देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७४।७५ मा गाउँपालिका र नगरपालिकाले कर तथा गैरकर बापत (राजस्व बाँडफाँड बाहेक) १४ अर्ब २४ करोड १ लाख ४० हजार प्राप्त गरेका छन् । उक्त रकममध्ये गाउँपालिकाहरुको हिस्सा करिब १२ प्रतिशत मात्र रहेकोछ भने गाउँपालिकाहरुमा करको तुलनामा गैरकरको हिस्सा बढी छ । स्थानीय तहको राजस्व परिचालन क्षमतामा विगतको तुलनामा सुधार हुदै गएको भएता पनि संघीयताको कार्यान्वयन पछि

संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्तहुने अनुदानमा ठूलो बृद्धि भएको कारण हाल स्थानीय तहको कूल आयमा कर तथा गैर करको हिस्सा ५.६६ प्रतिशत मात्र रहेको देखिएको छ ।

४. विद्यमान कानूनी व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ ले स्थानीय तहलाई सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवाशुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्डजरिवाना, मनोरञ्जन करलाई स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ । साथै संविधानको अनुसूची ९ मा सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क लगाउने अधिकार तीनै तहको साझा अधिकारको रुपमा राखिएको छ । त्यसैगरी अनुसूची ६ मा घरजग्गा रजिष्टेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवाशुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्रदेश सरकारको अधिकारक्षेत्रको रुपमा राखेको छ । साथै अनुसूची ५ ले संघीय सरकारलाई भन्सार, अन्तशुल्क, मूल्य अभिबृद्धि कर, संस्थागत आयकर, व्यक्तिगत आयकर, पारिश्रमिक कर तथा राहादानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर, सेवा शुल्क र दण्ड जरिवाना जस्ता गैर करहरु लगाउने अधिकार दिइएकोछ । कुनैपनि तहको सरकारले कर लगाउन सक्ने भनेर उल्लेख नभएका विषयमा कर लगाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरे अनुसार हुने व्यवस्था समेत संविधानमा गरिएकोछ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन, २०७४ ले एकल कर प्रशासनको मान्यता अनुरुप अनुसूची ६ र ८ मा दोहोरा पर्न गएका घरजग्गा रजिष्टेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर र विज्ञापन करबाट प्राप्त आयलाई एउटा तहको सरकारले उठाई आपसमा बाँडफाँट गर्ने व्यबस्था मिलाएको छ । यस व्यबस्था अनुसार घरजग्गा रजिष्टेशन शुल्क प्रदेश कानून बमोजिम हाललाई नेपाल सरकारले तोकेको निकाय मार्फत उठाई सम्बन्धित स्थानीय तहलाई ६० प्रतिशत र प्रदेश सरकारलाई ४० प्रतिशतका दरले बाँडफाँट गर्ने, सवारी साधन कर प्रदेश सरकारले उठाई ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारले र ४० प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने गरी बाँडफाँट गर्ने, मनोरञ्जन कर प्रदेश कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत स्थानीय तह र ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारले पाउने गरी बाँडफाँट गर्ने र विज्ञापन कर स्थानीय कानून बमोजिम स्थानीय तहले उठाई ६० प्रतिशत रकम आफुले राखी ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई उपलब्ध गराउनु पर्ने हुन्छ ।

साथै सोही ऐनले मूल्य अभिबृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादन तर्फको अन्तशुल्क वापत प्राप्त रकमको ७० प्रतिशत नेपाल सरकारले, १५ प्रतिशत प्रदेश र १५ प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने व्यबस्था गरेको छ भने पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज र पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त हुने रोयल्टीको ५० प्रतिशत नेपाल सरकारले, २५ प्रतिशत रकम सम्बन्धित प्रदेशले र २५ प्रतिशत रकम स्थानीय तहलाई वाँडफाँड गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

५. दिग्दर्शनको उद्देश्य

यस दिग्दर्शनको मूल उद्देश्य स्थानीय तहको आन्तरिक आय परिचालन क्षमता सुधारको लागि राजश्व सम्भाव्यता अध्ययन गर्न, सम्भाब्यताको अधिकतम उपयोगको लागि गर्नुपर्ने कृयाकलापहरुको पहिचान गरी कार्ययोजना तयार गर्न तथा सोको आधारमा भविष्यको आय प्रक्षेपण गर्ने कार्यमा उनीहरुलाई सक्षम बनाउनु रहेको छ । यस दिग्दर्शनका उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन् :

- राजश्व परिचालनका सन्दर्भमा विद्यमान नीति तथा विगतको आय परिचालनको अवस्था विश्लेषण गर्न मार्गदर्शन गर्ने ।
- स्थानीय तहको आन्तरिक आयका आधार तथा दरको सम्भाब्यता विश्लेषण गरी राजस्व प्रक्षेपण गर्न मार्गदर्शन गर्ने ।
- सहभागितामूलक विधि अवलम्बन गरी राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्न मार्गदर्शन गर्ने ।
- राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी स्पष्ट खाका उपलब्ध गराई ढाँचामा एकरुपता र विषयबस्तुमा गुणस्तरियता कायम गर्ने ।
- स्थानीय तहको राजश्व अधिकारका सम्वन्धमा जनप्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्न सहयोग पुर्‍याउने ।

६. दिग्दर्शनका प्रयोगकर्ताहरु

स्थानीय तहको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने कार्यमा संलग्न सरोकारवालाहरु यस दिग्दर्शनको मुख्य प्रयोगकर्ता हुन् । यस कार्यमा संलग्न हुने स्थानीय तहका निर्वाचित प्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरुले यस दिग्दर्शनको प्रयोगबाट राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता, यसको महत्व र कार्ययोजना तर्जुमाको क्रममा गरिनु पर्ने कृयाकलापहरुको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

यस दिग्दर्शनलाई राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि स्थानीय तहमा गठन गरिने कार्यदलले स्थानीय तहका जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारीहरुलाई स्थानीय तहको राजस्व अधिकारबारे अभिमुखीकरण गर्न र कार्ययोजनाको ढाँचा, प्रकृया र विषयवस्तु निर्धारण गर्न उपयोग गर्न सक्नेछन् । साथै राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा अवलम्बन गरिएका प्रकृया तथा प्रतिबेदनको विषयवस्तु तथा गुणस्तर एकीन गरी सुझाव प्रदान गर्न समेत यस दिग्दर्शनले सहयोग गर्नेछ ।

७. राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको पूर्वतयारी

राजश्व सुधार कार्ययोजनाको मुख्य उद्देश्य स्थानीय तहको राजश्व परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि योजनाबद्ध रुपमा कार्य संचालन गर्नु हो । स्थानीय तहको राजश्व प्रक्षेपण गरी सोको आधारमा वजेट तयार गर्ने तथा राजश्व परामर्श समितिको सिफारिशमा राजश्वका दररेट निर्धारण गर्ने कार्यमा राजश्व सुधार कार्ययोजनाले सहयोग गर्दछ ।

स्थानीय तहले प्रत्येक वर्षको पौष मसान्तभित्र आगामी आर्थिक बर्षको लागि आफ्नो स्रोतबाट संकलन हुनसक्ने अनुमानित राजस्व सहित आय व्यय प्रक्षेपण गरिएको तथ्यांक सहितको विबरण अर्थ मन्त्रालयमा पठाउनु पर्ने व्यबस्था अन्तर सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐनले गरेको छ । साथै यस ऐनले प्रत्येक स्थानीय तहले आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रका विषयहरुमा हुने सार्वजनिक खर्चको अनुमानित विबरण तयार गर्नुपर्ने र आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यबस्था गरेको छ । यसरी खर्चको प्रक्षेपण गर्दा आन्तरिक आयको समेत प्रक्षेपण गर्नुपर्ने र यस्तो आय प्रक्षेपण गर्दा तीन वर्षको लागि गर्नुपर्ने हुन्छ । यस कानूनी र व्यबहारिक पक्षलाई विचार गर्दा स्थानीय तहले राजश्व परिचालनका सबै पक्षहरुमा अध्ययन गरी राजश्व सुधार कार्ययोजनालाई समेत वार्षिक रुपमा परिमार्जन गर्दै लैजानु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्य प्रारम्भ गर्नुअघि स्थानीय तहले केही पूर्वतयारी कार्य सम्पन्न गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो पूर्व तयारी कार्यको शुरुआत राजस्व परामर्श समितिबाट यस कार्यको लागि गरिने नीतिगत निर्णयबाट हुन सक्दछ । बजेटको व्यबस्था र नीतिगत निर्णयसँगै राजश्व सुधार योजना कसरी तयार गरिन्छ भन्ने यसका प्रकृयागत पक्षहरु बारे स्पष्ट हुन जरुरी हुन्छ । यस कार्यका लागि राजस्व परामर्श समितिको मातहतमा पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरु समेत गरी ५ देखि ७ जनासम्म सदस्य रहेको कार्यदल गठन गर्न सकिन्छ ।

प्रत्येक वर्षको पौष मसान्तभित्र आय व्यय प्रक्षेपण गरिएको तथ्यांक सहितको विबरण अर्थ मन्त्रालयमा पठाउनु पर्ने कानूनी व्यबस्था रहेको र राजस्व परामर्श समितिको सिफारिशका आधारमा स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले आन्तरिक स्रोतको अनुमान गर्नु पर्ने भएको हुँदा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्य गर्दा पौष मसान्तभित्रै सम्पन्न गर्न उपयुक्त हुन्छ ।

८. राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका चरणहरु

स्थानीय तहको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने कार्यको सन्दर्भमा सम्पादन गरिने कृयाकलापहरुलाई सामान्यतया निम्नलिखित चार चरणमा वर्गिकरण गर्न सकिन्छ :

१. पहिलो चरण: सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन
२. दोस्रो चरण: अभिमुखिकरण तथा राजश्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशाला
३. तेस्रो चरण: तथ्यांक तथा सूचना संकलन र विश्लेषण
४. चौथो चरण: राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी तथा राजश्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी माथि उल्लिखित चरणहरुमा सम्पादन गरिने कृयाकलापहरुको विषयमा सविस्तार तल वर्णन गरिएको छ ।

८.१ सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन

यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको सबैभन्दा पहिलो चरण हो । यस चरणमा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यसँग सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन गरिन्छ । यस्तो अध्ययनबाट आफुले गर्न आँटेको कामको रुपरेखा निर्धारण गर्न मद्यत मिल्छ । यस चरणमा कार्ययोजना तर्जुमाका लागि स्थानीय तहबाट गठन गरिएको कार्यदलले स्थानीय तहको राजश्व परिचालन सम्वन्धी संबैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था, यससँग सम्बन्धित विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरु, स्थानीय तहका वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रमहरु एबम् प्रकाशनहरु अध्ययन गर्न उपयुक्त हुन्छ ।

सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययनका आधारमा निर्वाचित प्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको निमित्ति आयोजना गरिने अभिमुखिकरण कार्यक्रमको लागि सामग्रीहरुको तयार गर्नु पर्दछ। साथै सूचना संकलनको लागि फारामहरुको विकास गर्ने कार्य पनि सन्दर्भ सामग्री अध्ययन सँगसँगै सम्पन्न गर्नु उपयुक्त हुन्छ। राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा अध्ययन गर्न उपयुक्त देखिएका केही मूख्य सन्दर्भ सामग्रीहरुको सूची तल उल्लेख गरिएको छ ।

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र
नेपालको संविधान	- राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म) - स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म) - संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)
स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेदः ३) - गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तिय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेदः ९) - गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेदः १०)
अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	- राजस्वको अधिकार (परिच्छेदः २) - राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेदः ३) - अनुदानको व्यवस्था (परिच्छेदः ४) - वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेदः ५) - आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८) - राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९) - वित्तिय अनुशासन (परिच्छेदः ८) - नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३)

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र
	- प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)
राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	- प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)
केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन	- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरु
नेपाल सरकारको वार्षिक वजेट वक्तब्य र आर्थिक ऐनहरु	- स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित प्रावधानहरु
प्रदेश सरकारको वार्षिक वजेट वक्तब्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरु	- स्थानीय तह र प्रदेश सरकारबीच साझा अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यवस्थाहरु
एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४	- स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एकरुपताका लागि
स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)	- स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरुको आधार (Base) बारेको सूचना र तथ्यांक
स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरुको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरु	- स्थानीय राजस्व र आयको प्रबृत्ति विश्लेषण
संघ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानुनका नमुनाहरु	- स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागि कानूनी र नीतिगत व्यवस्था
अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरु	- सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा
अन्य दस्तावेजहरु	- सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा

८.२ अभिमुखिकरण तथा कार्यशालाको आयोजना

सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययनको आधारमा स्थानीय तहमा संचालन गरिने अभिमुखिकरण तथा कार्यशालामा प्रस्तुत गर्ने विषयबस्तुको चयन, प्रस्तुति सामग्रीको तयारी र कार्यक्रमको मिति, समय र स्थान एबम् कार्यक्रम तालिका निर्धारण गर्नु पर्दछ । सहभागिहरुलाई कार्यक्रम तालिका सहित सहभागिताको सूचना उपयुक्त माध्यमबाट समय मै पठाउने व्यबस्था मिलाउनु पर्दछ ।

अभिमुखिकरण कार्यक्रमको प्रभावकारिताका लागि उक्त कार्यक्रमको निमित्त उपयुक्त बाह्य स्रोत व्यक्तिको उपयोग गर्न सकिन्छ । यसरी बाह्य सेवा नलिई आन्तरिक जनशक्तिबाटै अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने अवस्थामा विषयबस्तुको प्रस्तुति र तयारीमा सो सम्बन्धी विषयमा विज्ञता र दक्षता भएको कर्मचारी छनौट गरी पर्याप्त तयारी गर्न ध्यान दिनु पर्दछ । यस्तो अभिमुखिकरण कार्यक्रम आन्तरिक जनशक्तिबाट समपन्न गराउनुभन्दा बाह्य स्रोत व्यक्तिको उपयोग गर्नु बढी प्रभावकारी हुने देखिएकोले सकेसम्म अभिमुखिकरणका लागि बाह्य स्रोत व्यक्तिको उपयोग गर्न नै उपयुक्त हुन्छ ।

अभिमुखिकरण कार्यक्रममा प्रमुख/अध्यक्ष, उपप्रमुख/उपाध्यक्ष, कार्यपालिकाका सदस्यहरु, राजश्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरु, स्रोत अनुमान तथा वजेट सिमा निर्धारण समिति र वजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिका पदाधिकारीहरु, शाखा प्रमुखहरु, राजश्व संकलनमा सम्लग्न कर्मचारीहरु, राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यदलका सदस्यहरु तथा करदाता प्रतिनिधिहरु समेतलाई आवश्यकता अनुसार सम्लग्न गराउन सकिन्छ ।

अभिमुखीकरण कार्यक्रमको अवधि करीब तीन देखि साढे तीन घण्टाको हुनसक्छ र सामान्यतया दुईवटा प्रस्तुतिहरु गरी छलफल गर्नु अपयुक्त हुन्छ । अभिमुखिकरण कार्यक्रमको पहिलो प्रस्तुतिमा कर, शुल्क र दस्तुर सम्बन्धी अवधारणा बारे सहभागिहरुलाई स्पष्ट पार्नु पर्दछ । त्यसपछि दोस्रो प्रस्तुतिमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा राजश्व प्रशासनसँग सम्बन्धित विषयमा सहभागिहरुलाई जानकारी दिनु उपयुक्त हुन्छ । यसबाट सहभागिहरुमा राजश्व अधिकार सम्बन्धी सैद्धान्तिक तथा कानूनी विषयको बुझाईमा एकरुपता ल्याउन सहयोग पुग्दछ । यसपछि राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सूचना र तथ्यांक तथा त्यसको उपलब्धताका लागि गर्नुपर्ने कृयाकलापहरु बारे संक्षिप्त जानकारी दिनु पर्नेछ ।

राजस्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशालाबाट स्थानीय तहले उपयोग गर्न नसकीरहेका तर उच्च संभावना विद्यमान रहेका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्ने, विद्यमान स्रोतको अधिकतम उपयोग गर्न देखापरेका समस्याहरुको पहिचान गर्ने, पहिचान गरिएका समस्याको समाधानका लागि आगामी दिनमा कार्यान्वयन गरिनु पर्ने सुधारका कृयाकलापहरु छनौट गर्ने र छनौट गरिएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्नसक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्दछ ।

कार्यशालामा सहभागिहरुलाई निम्न चारवटा समूह विभाजन गरी समूह अभ्यास गराउँदा उपयुक्त हुन्छ ।

समूह १ : राजस्वका शिर्षकगत दर, दायरा तथा प्रक्षेपण

समूह २ : कर राजस्व सुधार योजना

समूह ३ : गैरकर राजस्व सुधार योजना (नयाँ क्षेत्र समेत)

समुह ४ : राजस्व प्रशासन (आयको लगत अभिलेख तथा संकलन, संगठन र समन्वय)

समुह विभाजन गर्दा निम्न पक्षमा विचार पुऱ्याउनु पर्दछ :

- *प्रत्येक समुहमा १ जना समुह नेता तथा १ जना समुह कार्य प्रस्तुतकर्ता चयन गर्ने ।*
- *समुह नेता चयन गर्दा सकेसम्म समुह कार्यका लागि प्रदान गरिएको शिर्षकमा जानकार तथा त्यसै शिर्षकमा काम गर्ने जिम्मवेवार रहको व्यक्ति छनौट गर्ने । जस्तै पहिलो समुहका लागि राजश्व परामर्श समितिको संयोजक उपयुक्त हुने देखिन्छ भने चौथो समुहका लागि प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत उपयुक्त हुने देखिन्छ ।*

- *अन्य सहभागी चयन गर्दा समेत उनीहरुको हालको कार्य जिम्मेवारी र अनुभवलाई आधार मान्ने ।*

उल्लेखित समुहले समुहगत रुपमा राजस्व सुधारको मस्यौदा कार्ययोजना तयार गरि प्रस्तुती गर्ने र अन्य समुहबाट आएका सुझावहरु समेटी परिमार्जन गर्न उपयुक्त हुन्छ ।

कार्ययोजना तयार गर्दा राजस्वका नीतिगत, कानूनी, संरचना र व्यबस्थापन आदि सबै क्षेत्रमा विद्यमान समस्याको समाधान गरी राजस्व परिचालनमा सुधार ल्याउन कार्यान्वयन गरिनु पर्ने कृयाकलापहरु पहिचान गर्नु पर्दछ । यसरी पहिचान गरिएका कृयाकलापहरुको लक्ष्य निर्धारण गरी सो कृयाकलाप सम्पन्न गर्न लाग्ने समय अवधी र कार्यान्यनको दायित्व समेत किटान गरिनु पर्दछ । कृयाकलाप छनौट गर्दा आफ्नो प्रयाशबाट सम्पन्न गर्न सकिने नसकिनेतर्फ पनि विचार गर्नु पर्छ ।

कृयाकलाप कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्न सकेसम्म जिम्मेवार व्यक्ति वा शाखा उपशाखा नै किटान गरिनु उपयुक्त हुनछ । जिम्मेवारी किटान नगर्दा सो कार्य कसले सम्पन्न गर्ने भन्ने स्पष्ट हुदैन र फलस्वरुप कार्यान्यन नहुँदाको जिम्मेवारी समेत कसैले लिन नपर्ने अवस्था सृजना हुन्छ ।

८.३ तथ्यांक /सूचना संकलन र विश्लेषण

राजस्व सुधार योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यका लागि कार्यशालाबाट प्राप्त गरिने सूचना तथा तथ्यांक र छलफल तथा अन्तरकृयाबाट संकलन गरिने सूचना एबम् तथ्यांक बाहेक कतिपय संस्थागत सूचना तथा तथ्यांकहरु समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ । यसका लागि स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरु, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरु, प्रगति विबरणहरु तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वाताबरणीय परिक्षण प्रतिबेदन, संभव्यता अध्ययन प्रतिबेदनहरु आदिबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्यांक प्राप्त गर्न सकिन्छ । त्यसबाहेक, उद्योग वाणिज्य संघ, यातायात व्यबसायीहरुको संगठन, होटल व्यबसायीहरुको संगठन आदि पेशागत एबम् व्यबसायीक संस्थाहरु लगायतका सरोकारवाला पक्षहरुसंगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्यांकहरु संकलन गर्न सकिन्छ ।

स्थानीय तहको आर्थिक प्रशासन तथा राजस्व शाखा/महाशाखासँग सम्वन्धित कर्मचारी तथा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्यांक प्राप्त गर्न सकिन्छ । यसका लागि कार्यशालामा हुने छलफल पर्याप्त नभएको अवस्थामा बेग्लै समय लिई छलफल गर्न उपयुक्त हुन्छ । साथै स्थानीय स्रोत संकलनका संभाव्य क्षेत्रहरुको स्थलगत अवलोकन, सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन आदिको माध्यमबाट पनि आवश्यक तथ्यांक एवम् सूचनाहरु संकलन गर्नुपर्दछ । तथ्यांक संकलनका लागि प्रयोग गरिने फाराम **अनुसूची १** मा समाबेश गरिएको छ ।

स्थानीय तहको राजस्व सुधार योजनाको क्रममा सूचना संकलन गर्ने मुख्य क्षेत्रहरु निम्न हुन सक्दछन् :

- राजश्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था
- राजस्व परिचालनका लागि अबलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरु

- कम्तीमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण
- आन्तरिक आयका स्रोत, आधार क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरु सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना
- राजश्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु तथा सोको जिम्मेवारी, आदि ।

प्रारम्भिक कार्यशाला अगावै उल्लेखित सूचना तथा तथ्यांक संकलन गर्नु पर्दछ जसले गर्दा कार्यशाला बढी प्रभावकारी हुन्छ ।

यसरी सूचना संकलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरुलाई विश्लेषण गर्नु पर्दछ । सूचना विश्लेषणको लागि तथ्यांकीय विधि तथा विषयगत विश्लेषण विधि दुवैलाई प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ। राजश्व सम्वन्धी नीतिगत ब्यवस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरु पहिचानको लागि विषयगत विश्लेषण विधि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ भने राजश्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण गरी सुधारका उपाहरुको पहिचानका लागि तथ्यांकीय विधि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ ।

राजस्व परिचालनको संस्थागत तथा नितिगत विश्लेषणका लागि स्थानीय तहको संगठनात्मक र जनशक्ति व्यबस्था, राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित अभिलेख प्रणाली, अनुगमन तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, दण्ड जरिवाना, गुनासो सुनुवाई, कर सम्बन्धी कानूनको परिपालना र लक्ष्य प्राप्तीको अवस्था, निजी क्षेत्रसँगको सहकार्य, करदाता शिक्षा र सहभागिता, संस्थागत संयन्त्रको कृयाशीलता र समन्वय एबम् कर तथा गैर करका क्षेत्रहरुको परिचालनको अवस्था जस्ता पक्षको विश्लेषण गर्नु पर्दछ । विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम **अनुसूची २** मा समावेश गरिएको छ ।

विषयगत विश्लेषणको आधारमा राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारीको लागि संस्थागत ब्यवस्था, नीतिगत ब्यवस्था तथा राजश्व परिचालनको अवस्थाको चित्रण गरी सुधारका उपायहरुको पहिचान गर्नु पर्दछ ।

तथ्यांकीय विश्लेषणको लागि कर तथा गैर करका आधार र करदाता संख्याको पहिचान गर्ने पहिलो कार्य हुन्छ । त्यसैगरी प्रति इकाई कर तथा गैर करका दरको अनुमान गरी करदाता संख्याका आधारमा कुल सम्भाब्यता पहिचान गर्न सकिन्छ । राजश्व अनुमान गर्दा कुल सम्भाब्यताको सबै अंश तत्काल करको दायरामा ल्याउन संभव नहुने हुँदा दायरामा ल्याउन सकिने अंश अनुमान गरी आय प्रक्षेपण गर्न सकिन्छ। राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको क्रममा प्रक्षेपित आय तथा हाल असुल भएको यथार्थ आय अवस्थाको फरक विश्लेषण गरी सुधारको लागि उपायहरुको पहिचान गर्नु पर्दछ। वस्तुगत विश्लेषणको नमूना फाराम **अनुसूची ३** मा समाबेश गरिएको छ ।

यसैगरी स्थानीय तहको विगतको आयको बृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय संकलनको अवस्थालाई विश्लेषण गर्न सकिन्छ। स्थानीय तहको आय बृद्धिदर कम्तिमा पनि मूल्य बृद्धि, जनसंख्या बृद्धि र सेवाग्राहीको संख्यामा हुने बृद्धिसंग मिल्दोजुल्दो हुनु पर्दछ । विगतको तथ्यांकको आधारमा बृद्धिदर गणना गर्न दुई वटा विधि

प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ । पहिलो: शुरु र अन्तिम विन्दुको आधारमा बार्षिक बृद्धिदर र दोस्रो, एक्सलमा LOGEST फरमुलाको प्रयोग गरी । पहिलो विधि अपनाई बृद्धिदर निकाल्ने सुत्र तल दिईएको छ ।

$$CAGR = \left(\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}}\right)^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}}\right)} - 1$$

जहाँ, CAGR =औसत बार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम बर्षको यर्थाथ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यर्थाथ रकम

गाउँपालिका र साना नगरपालिकाहरुमा आन्तरिक आयको बृद्धि दर गणना गर्दा सामान्य विधिको प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ भने ठूला नगरपालिकाहरुले ऐतिहासिक तथ्यांक र साधन स्रोत तथा जनशक्तिको उपलब्धता समेतका आधारमा विभिन्न बैज्ञानिक विधिहरुको उपयोग गर्न सक्नेछन् ।

८.४ राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी

कार्ययोजना तर्जुमा कार्यशालामा समुहगत रुपमा तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा (माथि ८.२ मा उल्लेख गरिएको) लाई यस चरणमा अन्तिम रुप प्रदान गरिनेछ। माथि उल्लेखित विश्लेषणको आधारमा स्थानीय तहका सरोकार पक्षहरुसंग थप छलफल गरी राजश्व सुधार कार्य योजनाको मस्यौदामा आवश्यक परिमार्जन गर्नु पर्दछ। राजश्व सुधार कार्ययोजनाको खाका तल दिईएको छ।

सुधारका कृयाकलापहरु	लक्ष्य	समयावधी	जिम्मेवारी
क. राजश्वका स्रोतहरुको परिचालन तथा दर निर्धारणमा सुधार			
ख. राजश्व परिचालन नीतिमा सुधार			
ग. कर, शुल्क तथा दस्तुरको दायरा र असुली प्रणालीमा सुधार			
घ. अनुगमन			

राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समाबेश भएका कतिपय कृयाकलापहरुका लागि बजेट आवश्यक पर्ने हुन्छ । बजेट व्यबस्थापन गर्नुपर्ने कृयाकलापहरुको लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्य बजेट तर्जुमा गर्दा ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । यसरी समय मै बजेटको व्यबस्था नभए प्रस्तावित कृयाकलाप सम्पन्न गर्न नसकिने हुँदा कृयाकलाप छनौट गर्दा स्रोतको उपलब्धतालाई पनि ध्यान दिनु पर्दछ। साथै बजेटको उपलब्धता अनुसार कृयाकलाप सम्पन्न हुने हुँदा समयअवधि निर्धारण गर्दा बजेटको उपलब्धतासँग पनि तालमेल हुने गरी निर्धारण गर्नु पर्दछ ।

८.५ राजश्व प्रक्षेपण

राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी पश्चात सोको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको राजश्व संकलनमा पर्ने प्रभावको समेत विश्लेषण गरी भविष्यको लागि प्राप्त हुने राजश्वको प्रक्षेपण गर्नुपर्दछ । राजश्व प्रक्षेपणको लागि निम्न विधिहरुमध्ये राजश्वका स्रोतको उपलब्ध सूचनाको आधारमा कुनै एक विधि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ :

१. **तथ्यांकिय आधार** : करदाताको संख्या, करको दर तथा विद्यमान दायराको अवस्था सम्वन्धी सूचना उपलब्ध भएमा यो विधि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ । प्रक्षेपणको लागि दायरा र दरमा हुने सुधारको आधारमा राजश्व प्रक्षेपण गर्न सकिन्छ। *उदाहरण : स्थानीय तहले लगाएको व्यवसाय कर ।*

२. **विगतको राजश्व बृद्धिदरको आधार** : करदाता संख्या सम्वन्धी सूचना प्राप्त हुन नसक्ने र समयानुकुल दर परिमार्जन हुँदै आएका स्रोतहरुको लागि यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । उदाहरण : स्थानीय तहले प्रदान गर्ने सिफारिश प्रमाणितमा लिइने शुल्क वा दस्तुर । यदी दर परिवर्तन गर्ने योजना भएका स्रोतको प्रक्षेपण गर्दा सो विषयलाई पनि ध्यानमा राख्नु पर्दछ । विगतको आय बृद्धिदरको आधारमा प्रक्षेपण गर्दा रिग्रेशन विधिलाई पनि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ । यसका लगि देहायको सूत्रको प्रयोग गर्नु पर्दछ :

$$y = a + bx$$

जहाँ,

y (Variable) = प्रक्षेपण गरिने वर्षको प्रक्षेपण रकम

x (Variable) = प्रक्षेपण गरिने वर्ष

b = तिन आर्थिक वर्षहरुको स्लोप (Slope of the regression line)

a = तिन आर्थिक वर्षहरुको इन्टरसेप्ट बिन्दु (The intercept point of the regression line)

३. **संझौताको आधार** : आम्दानी प्राप्त हुने गरी विगतमा संझौता भएका शिर्षकहरुको लागि संझौता रकमको आधारमा आय अनुमान गर्नु पर्दछ । *उदाहरण : आन्तरिक आय ठेक्का, ऋण, अनुदान ।*

४. **लमसम बृद्धिदर** : स्थानीय तहको नियन्त्रणमा नभएका र संझौता पनि नभएका स्रोतहरुवाट प्राप्त हुने आय अनुमानको लागि यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । मुल्य बृद्धि तथा जनसंख्या बृद्धिको योग

करिव १० प्रतिशत भएकोले सोलाई आधार मानी गत बर्ष प्राप्त आयमा सोही अनुपालमा बृद्धि गरी आय अनुमान गर्न सकिन्छ । *उदाहरण : नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा अन्य संघसंस्थावाट प्राप्त हुने अनुदान, राजश्व बाँडफाँड आदि ।*

५. **अनुमान :** कुनै आय स्रोत सम्वन्धी सूचना नभएको र स्थानीय तहको लागि विल्कुलै नयाँ स्रोत भएमा अनुमानको आधारमा प्रक्षेपण गर्न सकिन्छ । *उदाहरण : अनुमति दस्तुर ।*

६. **शुन्य प्रक्षेपण:** आयको संभावना नभएका स्रोतहरु तथा राजश्व प्राप्त हुने एकीन नभएका स्रोतहरुको राजश्व प्रक्षेपण गर्दा शुन्य प्रक्षेपण गर्नुपर्दछ ।

प्रतिवेदनमा राजश्व प्रक्षेपणका आधारहरुलाई एक तालिका वनाई स्पष्ट रुपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ । राजश्व प्रक्षेपणका आधार अनुसार राजश्व सुधार योजनामा कम्तिमा आगामी तीन बर्षको लागि स्थानीय तहको राजश्व प्रक्षेपण गर्न सकिन्छ । यसरी राजश्व प्रक्षेपण गर्दा आम्दानीको स्रोतहरुको वर्गिकण तथा ब्याख्याको ढाँचाका लागि एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४ (संशोधन सहित) मा तोकिएको ढाँचा अनुसार आय प्रक्षेपण गर्नु पर्दछ । आय प्रक्षेपण गर्दा बस्तुगत विश्लेषण समेतका आधारमा सकेसम्म वास्तविकतासँग मेल खाने गरी गर्नु पर्दछ । आय प्रक्षेपणको ढाँचा **अनुसूची ४** मा दिईएको छ ।

८.६ प्रतिवेदनको मस्यौदा तयारी

स्थानीय राजस्वको विद्यमान अवस्था र संभावनाको विश्लेषण, सुधारका क्षेत्र र कृयाकलाप सहितको कार्ययोजना तयारी तथा कार्ययोजनाको कार्यान्वयनले आगामी दिनमा पार्नसक्ने प्रभाव समेतका आधारमा राजश्व प्रक्षेपण गर्ने कार्य सम्पन्न भएपछि यी सबै कृयाकलापहरुलाई क्रमबद्ध रुपमा लिपिबद्ध गरी एक प्रतिवेदनको स्वरुप दिनु पर्दछ । प्रतिबेदन लेखनको कार्य सकेसम्म भाषागत विज्ञता भएका व्यक्तिले गर्दा राम्रो हुने हुँदा लेखनको जिम्मेवारी कसले लिने हो पूर्व तयारी चरणमै निश्चित गरिनु उपयुक्त हुन्छ । प्रतिबेदनको विषयसूची निम्न अनुसार हुन सक्दछ :

परिच्छेद – एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य

१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरु

१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

१.५ योजनाका सीमाहरु

परिच्छेद – दुई : गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय .

२.२ गाउँ/नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था .

२.३ गाउँ/नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था .

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजश्व अधिकार तथा आय सम्भाब्यता .

३.१ स्थानीय तहको राजश्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानीक तथा कानुनी व्यवस्था .
३.२ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था
३.३ आन्तरिक राजश्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण
३.३.१ स्थानीय कर राजस्व
३.३.२ गैर कर राजश्व
परिच्छेद – चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था
४.१ राजश्व परिचालन सम्बन्धी नीति
४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता
४.३ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन
४.४ राजश्व परिचालनमा रहेका सवालहरू
परिच्छेद – पाँच : राजश्व सुधार कार्ययोजना
५.१ गाउँ/नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना
परिच्छेद – छ : आगामी तीन बर्षको आय प्रक्षेपण
६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण
६.२ गाउँ/नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक बर्षको राजश्व प्रक्षेपण
परिच्छेद – सात: अपेक्षित नतिजा
परिच्छेद – आठः अनुगमन तथा मूल्यांकन
अनुसूचीहरु

८.७ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी र स्वीकृति

उपरोक्त चरणहरु पश्चात तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्वन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष प्रस्तुत गरी सुझाव लिनु पर्दछ। यसका लागि परामर्श कार्यशालाको आयोजना गर्न सकिन्छ। कार्यशालामा मस्यौदा प्रतिबेदनको प्रस्तुति गरी त्यसमा छलफल र सुझाव संकलन गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यस्तो कार्यशालाको आयोजनाले प्रतिबेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्यांकीय कमजोरीहरुलाई सच्याउन र प्रतिबेदनका विषयमा सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुर्याउँछ।

परामर्श कार्यशालामा अभिमुखिकरण कार्यक्रममा सहभागि भएका व्यक्तिहरुकै सहभागिता रहने गरी आयोजना गर्न सकिन्छ। कार्यशालामा विषयवस्तु प्रस्तुतिका लागि आवश्यक पूर्व तयारी गर्नुपर्ने हुन्छ। साथै प्रस्तुतिको जिम्मेवारी अग्रिम रुपमा तय गरिनु पर्दछ। प्रस्तुतिको जिम्मेवारी प्रतिबेदन तयारी कार्यमा संलग्न व्यक्तिलाई नै दिनु प्रभावकारी हुन सक्दछ । प्रस्तुतकर्ताले प्रस्तुतिको क्रममा सहभागिहरुबाट आउन सक्ने संभावित प्रश्नको वारेमा समेत अग्रिम रुपमा तयारी गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

यसरी परामर्श कार्यशालाबाट प्राप्त भएका सुझाव समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्दछ। कार्यशालाबाट प्राप्त सुझावहरु समाबेश गरी अन्तिम मस्यौदा तयार भएपछि त्यस्तो मस्यौदामा सुझावका

लागि गाउँपालिका वा नगरपालिकाले संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा रहेको समन्वय समितिमा पठाउनु पर्नेछ । समन्वय तथा सहजीकरण समितिबाट प्राप्त भएका सुझावहरु समेत समावेश गरी प्रतिबेदनलाई अन्तिम रुप दिनु पर्नेछ ।

यसरी तयार भएको कार्ययोजना स्थानीय राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु उपयुक्त हुन्छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिबेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिबेदन कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउन सक्दछ । राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी सम्पूर्ण प्रकृयामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको सकृय सहभागिता र नेतृत्व आवश्यक हुन्छ। राजस्व परामर्श समिति र बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिको संयोजक एउटै पदाधिकारी भएको कारणले पनि कार्ययोजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गर्न थप सहज हुन सक्दछ।

सहजताका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको सन्दर्भमा सम्पादन गरिने कृयाकलापहरुको श्रृखला तल उल्लेख गरिएको छः

१ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्णय र समय सारिणी निर्धारण
२ योजना तर्जुमाको कार्यदल गठन
३ योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सन्दर्भ सामग्रीहरुको संकलन तथा अध्ययन
४ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना
५ सूचना तथा तथ्यांक संकलन एवम् विश्लेषण
६ राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी (प्रारम्भिक)
७ योजनाको मस्यौदा तयारी
८ राजस्व संभावना विश्लेषण र राजस्व प्रक्षेपण
९ मस्यौदाको पुनरावलोकन र सुझाव संकलन
१० अन्तिम मस्यौदा तयारी
११ कार्यपालिकाबाट स्वीकृति

९. राजश्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन

नेपालको योजना प्रकृयाको सबैभन्दा कमजोर पक्षनै यसको कमजोर कार्यान्वयन हो । कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागि अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागि समेत भरपर्दो व्यबस्था मिलाउनु पर्ने हुन्छ। राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समाबेश भएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन सुनिश्चिततताका लागि पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यबस्था गरिनु आवश्यक हुन्छ। यसका लागि राजश्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम भागमा योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन ब्यवस्थाको वारेमा उल्लेख गर्नुपर्दछ। योजनाको अनुगमनको लागि राजश्व शाखा/महाशाखा, राजश्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका तथा समयावधि समेत योजनामै उल्लेख गरिनु उपयुक्त हुन्छ।

राजस्व शाखा/महाशाखाले कार्ययोजनामा समाबेश भएका कृयाकलापहरुको विषयमा कम्तीमा प्रत्येक चौमासिक अवधिमा प्रगति विबरण तयार गरी स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठकमा प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने व्यबस्था मिलाउन उपयुक्त हुन्छ। यसरी छलफल गर्दा समितिको तहबाटै समाधान हुने विषय तत्काल समाधान गर्ने र समाधान हुन नसकेका विषयहरु सहितको प्रतिबेदन कार्यपालिकाको बैठकमा प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने र समाधानका उपायहरु खोजी गर्ने प्रकृयाको अवलम्बनले योजनाको कार्यान्वयनलाई सहज बनाउन सक्दछ।

राजस्व सुधार योजनाको नियमति अनुगमनको व्यबस्थासँगै कार्ययोजनालाई वार्षिक रुपमा परिमार्जन तथा अद्यावधिक गर्ने जिम्मेवारी समेत योजनामै किटान गरी उललेख गर्नु उपयुक्त हुन्छ। खासगरी योजनामा प्रक्षेपण गरिएको आयलाई विभिन्न बाह्य तत्वहरुले प्रभाव पार्ने हुँदा त्यस्ता तथ्यांकलाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्नुपर्ने हुन्छ। कर तथा गैर करका दरहरुमा आउने परिवर्तन र कतिपय राजस्वको आधारमा आउने परिवर्तनले पनि प्रक्षेपित राजस्वमा प्रभाव पार्न सक्दछ।

त्यसबाहेक कतिपय प्रस्तावित कृयाकलापहरु सम्पन्न गर्न नसकिने र कतिपय कृयाकलाप थप कार्यान्वयन गर्न सकिने अवस्था पनि उत्पन्न हुन सक्दछ। राजस्वका नयाँ क्षेत्र थप हुने वा भैरहेका क्षेत्रमा संघीय वा प्रदेश कानून वा नीतिको कारण स्थानीय तहको राजस्व कानून, नीति र आधारहरुमा प्रभाव पर्ने अवस्थामा पनि राजस्व सुधार कार्ययोजनामा परिमार्जन जरुरी हुन सक्दछ। यी सबै विषयहरुलाई राजस्व सुधार योजना तर्जुमा गर्दा र यसको कार्यान्वयनमा ध्यान दिनु पर्दछ।

१०. समन्वय तथा सहजीकरण समिति र यसको कार्यजिम्मेवारी

स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको अधिकतम उपयोग हुन सकेमा मात्र स्थानीय तहको विकास निर्माणले गति लिने मात्र नभई यसबाट स्थानीय तहको स्वायत्तासँगै जनताप्रतिको जवाफदेहीता पनि बृद्धि हुने भएकोले नेपाल सरकारले यस विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ। स्थानीय तहको राजस्व परिचालन क्षमतामा सुधार आउन सकेमा संघीय र प्रदेश सरकारले स्थानीय तहका लागि उपलब्ध गराउने अनुदान माथिको

दवाबलाई पनि कम गर्न सहयोग पुग्दछ । तसर्थ, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन क्षमता सुधारको विषय संघीय सरकारको मात्र नभई प्रदेश सरकारको पनि चासोको विषय हो ।

१०.१ सहजीकरण तथा समन्वय समितिको व्यवस्था

सबै स्थानीय तहको राजस्व सुधार योजना तर्जुका लागि ठूलो परिमाणमा साधन स्रोत, जनशक्ति र प्रयाशको आवश्यकता पर्ने हुँदा यसका लागि गरिने सरकारी लगानी, विकास साझेदार संस्थाको सहयोग र स्थानीय तहको स्वप्रयाशलाई समेत समन्वयात्मक रुपमा परिचालन गर्न आवश्यक हुन्छ । त्यसबाहेक योजना तर्जुमा प्रकृयालाई व्यबहारिक र व्यबस्थित तुल्याई योजनामा गुणस्तरियता कायम गर्न पनि उत्तिकै जरुरी छ । तसर्थ, यी सबै विषयमा सम्बद्ध निकायहरुसँग समन्वय र सहजीकरण गर्न संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा देहाय बमोजिमको समन्वय तथा सहजीकरण समिति रहनेछ :

क) महाशाखा प्रमुख, स्थानीय तह क्षमता विकास महाशाखा	संयोजक
ख) प्रतिनिधि, अर्थ मन्त्रालय, राजस्व महाशाखा	सदस्य
ग) प्रतिनिधि, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सचिवालय	सदस्य
घ) शाखा प्रमुख, स्थानीय तह समन्वय शाखा	सदस्य
ङ) राष्ट्रिय कार्यक्रम प्रवन्धक, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार सहयोग कार्यक्रम	सदस्य
च) शाखा प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा	सदस्य
छ) शाखा प्रमुख, स्रोत परिचालन समन्वय शाखा	सदस्य सचिव

समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार संयोजकको आदेशमा सदस्य सचिवले बोलाउनेछ । समितिले आवश्यकता अनुसार अन्य व्यक्तिलाई बैठकमा आमन्त्रित गर्न सक्नेछ ।

१०.२ समितिको काम, कर्तब्य र अधिकार

स्थानीय तहको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यमा सहजीकरण तथा समन्वय गरी सबै स्थानीय तहलाई प्रभावकारी योजना तर्जुमा र यसको कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्‍याउने यस समितिको प्रमुख जिम्मेवारी हो । यस समितिको प्रमुख काम, कर्तब्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

क) सबै स्थानीय तहको राजस्व सुधार योजना तर्जुमाका लागि सरकारी निकायहरु तथा विकास साझेदार संस्थाहरुसँग समन्वय गर्ने,

ख) स्थानीय राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरु तथा राजस्व शाखाका कर्मचारीहरुको लागि क्षमता विकासका लागि समन्वय र सहजीकरण गर्ने,

ग) स्थानीय तहको राजस्व सुधारका प्रयाशहरुबारे अन्तर स्थानीय तह सिकाई आदान प्रदान (Peer learning) का लागि समन्वय र सहजकिरण गर्ने,

घ) स्थानीय तहको राजस्व सुधार योजना तर्जुमाका लागि दक्ष जनशक्तिको आपूर्तीलाई सुनिश्चित गर्न आवश्यक समन्वय, सहजीकरण र प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने,

ङ) स्थानीय तहको राजस्व सुधार योजनाको मस्यौदा अध्ययन गरी राय सुझाव दिने,

च) राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा दिग्दर्शन कार्यान्वयनका क्रममा प्राप्त सुझावका आधारमा दिग्दर्शनमा आवश्यक परिमार्जनका लागि राय सहितको प्रतिबेदन तयार गर्ने,

छ) स्थानीय तहको राजस्व सुधार योजना तर्जुमा प्रकृयाको अनुगमन गरी पृष्ठपोषण दिने,

ज) स्थानीय तहले स्वीकृत गरेका राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिबेदन संकलन गरी सोको अभिलेखीकरण गर्ने,

झ) राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई आवश्यक सहजकिरण गर्ने,

ञ) राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन स्थिति सम्बन्धी नतिजामूलक अनुगमन सूचक तयार गरी सोको आधारमा प्रगति अनुगमन गर्ने,

ट) स्थानीय तहको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन अवस्थाको सम्बन्धमा बार्षिक रुपमा समीक्षा गरी सोको प्रतिबेदन मन्त्रालयमा पेश गर्ने,

ठ) स्थानीय तहको राजस्व सुधार सम्बन्धी आवश्यक अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१०.३ प्रतिबेदनमा रायसुझाव दिने प्रकृया

गाउँपालिका वा नगरपालिकाले तयार गरेको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा उपर पुनरावलोकन गरी रायसुझाव प्राप्त गर्न मस्यौदा तयार हुनासाथ मन्त्रालयको स्रोत परिचालन समन्वय शाखा मार्फत सहजीकरण तथा समन्वय समितिमा अनिवार्य रुपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यसरी मस्यौदा उपलब्ध गराउने र सो उपर रायसुझाव आदान प्रदान गर्ने कार्य ईमेल मार्फत गर्न सकिनेछ । समितिबाट रायसुझाव प्राप्त गर्ने प्रयोजनका लागि गाउँपालिका वा नगरपालिकाले कुनै किसिमको सुविधा उपलब्ध गराउन वा अन्य थप आर्थिक व्ययभार व्यहोर्नु पर्नेछैन ।

समन्वय तथा सहजीकरण समितिले आफु समक्ष रायसुझावका लागि प्राप्त भएको मस्यौदा प्रतिबेदन प्राप्त भएको मितिले १५ दिनभित्र पुनरावलोकन गरी सुझाव उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यसरी प्राप्त भएका सुझावलाई समाबेश गरी अन्तिम मस्यौदा तयार पार्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकाको हुनेछ । यस व्यबस्था बमोजिम समितिबाट तोकिएको आवधिभित्र पृष्ठपोषण प्राप्त नभएको अवस्थामा गाउँपालिका वा नगरपालिकाले प्रतिबेदन स्वीकृत गर्न बाधा पर्नेछैन ।

१०.४ अन्तिम प्रतिबेदन पठाउनु पर्ने

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको १५ दिनभित्र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले सोको विद्युतिय प्रति अभिलेखका लागि सहजीकरण तथा समन्वय समितिमा पठाउनु पर्नेछ। समितिले यसरी प्राप्त भएका प्रतिबेदनहरुको अभिलेख राखी कार्ययोजना तर्जुमा हुन बाँकी स्थानीय तहलाई योजना तर्जुमाका

लागि सहजीकरण गर्न र योजना तर्जुमा भैसकेका स्थानीय तहलाई कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने व्यबस्था मिलाउनेछ ।

१०.५ योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण तथा अनुगमन

सहजीकरण तथा समन्वय समितिले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरेका स्थानीय स्थानीय तहलाई कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्न सूचक तयारी, समन्वय संयन्त्र स्थापना तथा कार्यान्वयन क्षमता विकास र प्रोत्साहनको व्यबस्था गर्न सक्नेछ ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची १
(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

तथ्यांक संकलन सूची

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्थाः

- संक्षिप्त परिचय :
  - नामांकरण,
  - घरधुरी तथा जनसंख्या
  - क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन
  - प्रशिद्ध स्थलहरु
- मुख्य पूर्वाधारको अवस्था
  - सडक, बाटो, पुल
  - बिजुली
  - खानेपानी तथा सिंचाई
  - सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरु
  - फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण र व्यवस्थापनको अवस्था)
- आर्थिक अवस्था
  - उद्योग, व्यवसाय तथा कलकारखाना
  - मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरु
  - प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको संगठन तथा राजश्व प्रशासन :

- हालको संगठन संरचना

- कर्मचारीहरुको विवरण

क्र. सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार

क्र. सं.	पद	स्वीकृत दरवंदी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार

- भौतिक सुविधाहरु
  - कार्यालयका भवनहरु
  - सवारी साधन
  - फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर
- राजश्व शाखा तथा राजश्व प्रशासन

- राजश्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.सं.	नम	पद	जिम्वेवारी

  - कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता
  - फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु
  - राजश्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजश्व प्रशासनमा सफ्फट्वेयर र त्यसको प्रयोग
  - कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग

- राजश्व परामर्श समिति

क्र.सं.	नम	पद	जिम्वेवारी

क्र.सं.	नम	पद	जिम्वेवारी

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरण:

- विगत तीन आर्थिक बर्षहरुको यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षकालागि गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन (कर, शुल्क, दस्तुरका दरहरु)

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

- राजश्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
- राजश्व ठेक्का सम्वन्धि विवरण
- .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको बस्तुस्थिति विवरण
- राजश्व परिचालनकालागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

तथ्यांक संकलन फारम

१. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पीत्त कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजश्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री बापतको आय			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.न.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
क	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

श्रोत :

३. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क.सं.	स्थान	सम्पत्तिको विवरण	हालको उपभोग	भाडा वा बहाल रकम (यदी भएमा)
१.	भवन			
२	मेसीन औजार			

श्रोत :

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको वर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औसत बहाल दर
१	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु *(नोटः व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)*			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन/घरहरु			
३.१	*कच्ची घरहरु (कच्चीजोडाई तथा छाना ।)*			
३.२	*अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रिट वा स्टिलको छाना भएका)*			
३.३	*पिलर सिस्टम नभएको पक्कि घर (Without RCC Frame Structure)*			
३.४	*पिलर सिस्टम भएको पक्कि घर (With RCC Frame Structure)*			
जम्मा				

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ....   संकलित रकम : ....

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औसत मुल्यांकन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषी क्षेत्र			
४	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएकाजम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : ....   संकलित रकम : ....

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ङ. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

.... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या : ....

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : .... संकलित रकम : ....

क.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१	उद्योग				
२	वित्तिय संस्था (बैक, विकास बैक, सहकारी, विमा आदि)				
३	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५	अन्य व्यवसायहरु				

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विकी

क.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विकी मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वह्त्तर			
		अन्य			
२		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वह्त्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग

क.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र व्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य बस्तुहरु			

ग.	जिवजन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख			

ज. वहाल विटौरी सम्बन्धी विबरण

क.सं.	सम्पत्तिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

झ. .... गाउँपालिका/नगरपालिकाले **निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा**

क.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ /छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				

९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनीक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
जम्मा					

अनुसूची २
(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

१.राजश्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजश्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ छैन ?		
राजश्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छ छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?		
राजस्व परिचालनका लागि वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?		
ख) राजश्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, वहाल आदि		
गाँउ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कत्तिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		

करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ ?		
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?		
राजश्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजश्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)		
राजश्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजश्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निश्कर्षः गाँउ/नगरपालिकाले राजश्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था
क.
ख.
ग.

२. स्थानिय तहलाई प्राप्त आन्तरिक राजश्व अधिकार र परिचालनको अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	**कर तर्फ**			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पीत्त कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	**अन्य राजश्व**			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्रीबाट प्राप्त आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	वहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	फोहरमैला ब्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	मनोरंजन तथा साहसीक खेलकुद सम्वन्धी सेवा तथा ब्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र ब्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजश्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु तथा सोको परिचालन गर्ने उपाय :

सम्भाब्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शिर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय

अनुसूची ३

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

वस्तुगत विश्लेषणको नमूना फाराम

आय शीर्षकहरू	आवश्यक सूचना	सूचनाको सम्भाव्य स्रोतहरु
• भूमिकर (मालपोत)	जगाको क्षेत्रफल तथा उपयोग	मालपोत कार्यालय
• सम्पत्ति कर	सम्पत्ति धनी तथा निजको नाममा रहेका जग्गाा तथा संरचना	स्थानीय तह, मालपोत कार्यालय, सर्भेक्षणहरु
• व्यवसाय कर	उद्योग व्यवसायका संख्या प्रकृति सहित	स्थानीय तह, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय, वाणिज्य कार्यालय, व्यवसायीक संघ संगठनहरु
• सवारी कर	गाउँ/नगरक्षेत्रमा रहेका सवारी साधनहरु	यातायत व्यवस्था कार्यालय
• बहाल बिटौरी शुल्क	भाडामा दिएको जग्गाको क्षेत्रफल र भाडा दर	स्थानीय तह
• घरजग्गा बहाल कर	भाडामा दिईएका घरहरु तथा प्रचलित दर	कर कार्यालय, जनगणना तथा सर्भेक्षणहरु
• विज्ञापन कर	गाउँ/नगरक्षेत्रमा रहेका विज्ञापन पाटीहरु	स्थानीय तह
• मनोरञ्जन कर	गाउँ/नगरक्षेत्रमा रहेका सिनेमा हलहरु	स्थानीय तह
• सवारी पार्किङ्ग शुल्क	पार्किङ्ग क्षेत्रको क्षेत्रफल तथा सवारी प्रवेश संख्या	स्थानीय तह तथा स्थलगत सर्भेक्षण
• खानेपानी महशुल	धारा संख्या तथा पानीको उपभोग	वितरण परिमाण, मिटर रिडिङ्ग
• विद्युत महसुल	मिटर संख्या तथा विजुलीको उपभोग	वितरण परिमाण, मिटर रिडिङ्ग
• फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	सेवा लिनेको संख्या	नगरपालिका, सेवा प्रदायक
• ढल निकास सेवा शुल्क	सेवा लिनेको संख्या	नगरपालिका, सेवा प्रदायक
• हाटबजार सेवा शुल्क	हाटबजार क्षेत्रको क्षेत्रफल	स्थलगत सर्भेक्षण
• पशुवधशाला सेवा शुल्क	औषत पशु वध संख्या	स्थलगत सर्भेक्षण
• सार्वजनिक संरचना मर्मत सम्भार शुल्क	प्रत्येक्ष सेवा लिनेको संख्या	स्थानीय तह
• भाडा तथा वहाल	भाडा वा वहालमा दिएको पसल, घर तथा प्रचलित भाडा	स्थानीय तह
• मेसिन तथा औजार भाडा	भाडामा दिएको मेसिन तथा औजार तथा प्रचलित भाडा	स्थानीय तह
• ताल, पोखरी तथा जग्गा भाडा	ताल, पोखरी तथा जग्गाहरुको संख्या तथा क्षेत्रफल तथा प्रचलित भाडा	स्थानीय तह
• प्राकृतिक स्रोत	निस्काशन परिमाण	इआईए प्रतिवेदन, स्थलगत सर्भेक्षण

कुल आय सम्भाब्यता पहिचान (शिर्षकगत रुपमा विश्लेषण गर्ने)

विवरण	संख्या	औषत कर वा शुल्कको दर	सम्भाब्य रकम
ठुला			
मझौला			
साना			
कुल आय सम्भाब्यता			

खुद आय संभाब्यता पहिचान

विवरण	रकम
कुल आय सम्भाव्यता	
खुद आय सम्भाब्यता:करको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको .... प्रतिशतले हुने रकम)	

खुद आय संभाब्यता पहिचान (आय ठेक्का)

विवरण	रकम
कुल आय सम्भाव्यता	
करको दायरामा ल्याउन सकिने (कुल सम्भाव्यताको .... प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको ओभरहेड खर्च (आयको १५ प्रतिशतले हुने रकम)	
घटाउने, ठेकेदारको नाफा (आयको १० प्रतिशत)	
खुद आय सम्भाब्यता (प्रारम्भिक ठेक्का अंक)	

निश्कर्ष:

सम्भाब्यता पहिचान पछि आय संकलनमा ठुलो खाडल (GAP)देखिएका आय शिर्षकहरु	खाडल ठुलो हुनुको कारण	समाधानका उपायहरु

अनुसूची ४

(दफा ८.५ सँग सम्बन्धित)

आय प्रक्षेपणको ढाँचा

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
१००००	**राजश्व तथा अनुदान**								
११०००	**कर**								
११३००	**सम्पत्ती कर**								
११३१०	**अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर**								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	**खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर**								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क								
११३५०	**वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर**								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**								
११४१०	**मुल्य अभिवृद्धि कर**								
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	**अन्त:शुल्क**								
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क								
११४४०	**विशेष सेवामा लाग्ने कर**								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क : शैक्षिक संस्था								
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	**पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर**								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	**मनोरंजन कर**								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	**अन्य कर**								
११६१०	**व्यवसायले भुक्तानी गर्ने**								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								
११६२०	**व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने**								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	**कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर**								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	**अन्य कर**								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
१३०००	**अनुदान**								
१३१००	**द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान**								
१३११०	**द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान**								
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	**द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान**								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	**बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान**								
१३२१०	**बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान**								
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	**बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान**								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**								
१३३१०	**अन्तरसरकारी अनुदान**								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
१३३२०	**अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान**								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	**अन्य राजश्व**								
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**								
१४११०	**व्याज**								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	**लाभांश**								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	**भाडा तथा रोयल्टी**								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	**राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय**								
१४१७१	वन रोयल्टी								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजश्व								
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**								
१४२१०	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**								
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ती बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा बापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग बापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	**प्रशासनिक सेवा शुल्क**								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
१४२४०	**दस्तुर**								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर								
१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३१०	**दण्ड, जरिवाना र जफत**								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	**अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण**								
१४४१०	**चालु हस्तान्तरण**								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	**पूँजीगत हस्तान्तरण**								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	**विविध राजश्व**								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	**अन्य राजश्व**								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								

राजश्व संकेत	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
१४५२९	अन्य राजश्व (विविध आय)								
१४५३०	**पूँजीगत राजश्व**								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रीबाट प्राप्त आय								
१५०००	**बेरुजु**								
१५१००	**बेरुजु**								
१५११०	**बेरुजु**								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	**दायित्व**								
३३१००	**आन्तरिक दायित्व**								
३३१९०	**खुद आन्तरिक ऋण**								
३३१९१	ऋण पत्र मार्फत् प्राप्त ऋण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त ऋण								
३३२००	**वाह्य वित्तिय दायित्व**								
३३२४०	**खुद वैदेशिक ऋण**								
३३२४१	वैदेशिक ऋणको प्राप्ति								
	जम्मा राजश्व, अनुदान तथा दायित्व								

.... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय संरचनाको सारांश

रु हजारमा

क्र. सं.	राजश्व शिर्षक	यथार्थ (अघिल्लो आ.व.को)	प्रस्तावित (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.हरुको)		
		२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..	२०७../७..
१	आन्तरिक आय					
२	संघीय राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
३	प्रदेश राजश्व वाँडफाँडवाट प्राप्त आय					
४	अनुदान					
५	दायित्व					
६	जनसहभागिता					
	कुल आय					
कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)						